

בדו"ח השנתי מס' 5 (עמ' 73-82) תיאר מבקר המדינה בפרוטרוט, במסגרת הפרק הדין בתקציב הפיתוח, את משק המים במדינה, ניהולו ומימונו והגורמים העוסקים בפיתוחו. להלן נביא סקירה קצרה על ההתפתחות בשנת התקציב 1954/55 ובמידת האפשר על זו שבשנת 1955/56. בשנת 1955/56 התחלק סעיף ההשקיה של תקציב הפיתוח, בהשוואה לשנים 1953/54 ו-1954/55, בין הגורמים הבאים:

סעיף ההשקיה בתקציב הפיתוח

השנה	הסך הכולל של סעיף ההשקיה	משרד החקלאות - המחלקה לפיתוח	חברת תה"ל	חברת מקורות	מינהל המים
ל"י	ל"י	ל"י	ל"י	ל"י	ל"י
1953/54	20,100,000	4,200,000	2,300,000	13,450,000	150,000
1954/55	(1)31,950,000	5,000,000	(1)5,500,000	20,700,000	750,000
1955/56	(2)32,050,000	5,900,000	(2)6,375,000	19,000,000	775,000

(1) מזה 1,500,000 ל"י מסעיף מיוחד "תעלת הירדן". (2) מזה 1,100,000 ל"י מסעיף מיוחד "תעלת הירדן".

1. הפיקוח על הכנת התקציב וביצועו

הנתונים הנוגעים להשקיה, ששימשו בסיס להכנת ההצעות של חברת תה"ל וחברת מקורות לתקציב הפיתוח לשנת 1954/55, לא נבדקו על ידי מינהל המים, והפיקוח של מינהל המים על פעולות החברות הנוכרות היה מצומצם (ראה דו"ח שנתי מס' 5, עמ' 74).

א. הצעת התקציב המקורית של חברת תה"ל לשנת הכספים 1955/56, שהסתכמה ב-12,000,000 ל"י, נבדקה ועובדה על ידי ועדה מיוחדת, שהוקמה על ידי מועצת המנהלים של חברת תה"ל, בראשות מנהל ענייני המים. הצעת הוועדה, בסך 6,375,000 ל"י, נתקבלה; ובתקציב הפיתוח 1955/56 מופיעה סכום המוצע. הוועדה קבעה, כי תקציב זה "מחייב הקטנה ניכרת של מספר העובדים באגף הביצוע, בהנהלה המרכזית ובשירותים" של החברה. עד כה לא הגשימה חברת תה"ל המלצות אלה.

הצעת התקציב לשנת 1955/56, שהוגשה על ידי חברת מקורות, לא נבדקה בדיקה יסודית על ידי מינהל המים. מועצת מינהל המים החליטה בישיבתה מיום 25.11.54 לחזור ולדון בהצעת התקציב של חברת מקורות בישיבתה הבאה; אבל דיון כזה לא נתיקם. הצעת התקציב הסופית הוגשה על ידי החברה במישרין למשרד האוצר; היא הסתכמה ב-32,000,000 ל"י, והוצע, שהממשלה תשתתף בתקציב זה ב-19,000,000 ל"י. השתתפות זו אושרה בתקציב הפיתוח.

בשנים הקודמות כן גם בשנה הנסקרת לא קיים על ידי מינהל המים או יחידה אחרת של משרד החקלאות פיקוח ענייני-מקצועי על פעולות שתי החברות במסגרת ביצוע התקציב.

ב. בעוד שהסדר נאות דורש, שכל התשלומים לחברות מכספי התקציב יבוצעו על סמך אישורים מוקדמים ומפורשים של המשרד הממשלתי הנוגע בדבר, שולמו הכספים לחברות תה"ל ומקורות בשנת הכספים 1955/56 בלא אישורים מוקדמים של מינהל המים.

2. חברת תה"ל

טרם נחתמו חוזים בין הממשלה לבין חברת תה"ל על הכספים, שהחברה קיבלה מאז 1952, שנת היווסדה, מתקציבי הפיתוח. טרם נקבעו סופית גם התנאים להקצבות הממשלה לחברה. ליום 31.3.55 סוכמו חשבונות חברת תה"ל עם האוצר, ונקבע, שעד תאריך זה עברה החברה

בסך 4,343,976 ל"י על הסכומים, שהוקצבו לה מתקציבי הפיתוח. סכום זה מורכב היה

ל"י	
2,643,629	ממקדמות שניתנו עד יום 31.3.54
1,700,347	ומקניית ציוד באמצעות חברת השילומים
4,343,976	סה

הוסכם בין משרד האוצר ובין החברה, שסכום זה ינוכה מההקצבות המיועדות לתהיל בתקציבי הפיתוח במשך שתי שנות התקציב הבאות :

ל"י	
2,345,000	מתקציב 1955/56
1,998,976	מתקציב 1956/57
4,343,976	סה

3. חברת מקורות

כפי שכבר תואר בדו"ח מס' 5 (עמ' 77), התנהלו מאז 1954 דיונים על מיזוג תהיל עם מקורות ועל הפיכת חלק מההלוואות, שהממשלה נתנה ל"מקורות", למניות. הדיונים עדיין נמשכים ועד כתיבת דו"ח זה לא סוכמו. בינתיים רושם החשב הכללי מחצית מהלוואות הממשלה לחברה - המיועדות להשקעה תמורת מניות - לשנת הכספים 1954/55 ו-1955/56 בחשבון מיוחד. לפי סיכומי מינהל המים מסתכמות ההשקעות, שהושקעו בחברת מקורות עד יום 1.4.55 ב-87,453,229 ל"י. מזה 52,610,350 ל"י הושקעו במפעלים המפיקים מים ואילו 34,842,879 ל"י במפעלים, שעדיין אינם מפיקים מים. השקעות אלה מומנו כדלקמן :

ל"י	
50,875,000	הלוואות ממשלתיות *
27,738,368	השתתפות הצרכנים ברכישת זכויות המים במפעלים
	מקורות שונים (הסוכנות היהודית לא"י,
8,839,861	המוסדות הלאומיים וחברת העובדים)
87,453,229	סה

4. מחירי המים והפיקוח על קביעתם

הפיקוח השיטתי על מחירי המים - המוטל על מינהל המים - לא קיים בעבר, וכן לא נבדקו ברציפות יסודות החישוב של מחירים אלה (ראה דו"ח שנתי מס' 5, עמ' 78). בחודש אפריל 1955 נקבעו על ידי מינהל המים מחירי המים של חברת מקורות לצרכניה באזורים השונים לשנת 1955/56 ; פיקוח על גובה מחירי המים באזורים השונים לא הופעל.

לקביעת המחירים קדמו הגשת אומדן חישובי היציאות של כל מפעל אזורי של חברת מקורות ומשא ומתן בין הנהלת החברה, בין מינהל המים ובין מועצת הצרכנים, המיצגות את צרכני החברה באזורי אספקת המים השונים. בחישובי היציאות, שהוגשו על ידי החברה למינהל המים, נכלל אומדן ההוצאות הישירות לתפעול, הוצאות חלוקת המים וכן הפרשות, כגון לפחת מים (איבוד מים בצינורות הראשיים), להוצאות בלתי נראות מראש, לקרן ערבות ולקרן לכיסוי הפסדים. מינהל המים לא ערך בדיקה מפורטת של החישובים, שהוגשו על ידי הנהלתה של חברת מקורות. לשם החלת מחירי המים באזורים, שבהם הוצאות אספקת המים גבוהות מן הממוצע, החליט מינהל המים בחודש אפריל 1955 על "קרן אחזק מחירי מים" במסגרת חברת מקורות. קרן זו ממורגנת בחלקה על ידי החברה (אחרי שהממשלה הורידה באחוז אחד את שיעור הרבית על הלוואותיה לחברה) ובחלקם מהיטלים הנגבים מצרכני המים לפי הוראות מינהל המים. במינהל המים לא נתקבלו מהחברה סיכומים על השימוש בכספי קרנות אלה.

(*) הערך של ההלוואות הממשלתיות לפי שנת 1955 הוא : 81,787,000 ל"י (על שיטת הריואלואציה ראה לעיל, עמ' 54)